

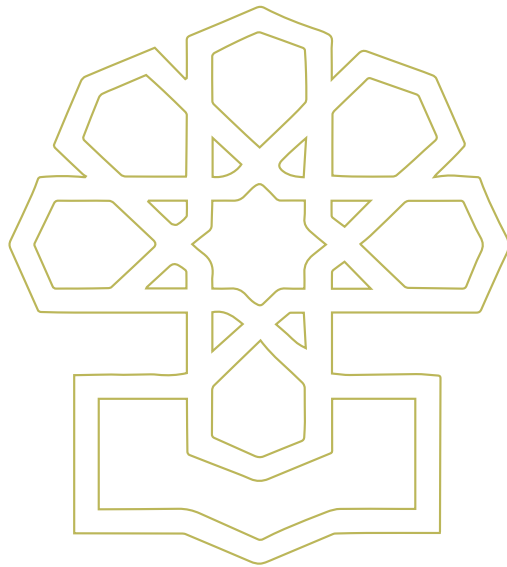
مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

مشخصات لایحه:

دوره دوازدهم - سال اول

شماره ثبت:
۱۹۷

مشخصات گزارش:

اظهار نظر کارشناسی درباره:

لایحه موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مردمی بنگلادش به منظور حذف مالیات مضاعف در مورد مالیات‌های بر درآمد و جلوگیری از فرار و اجتناب مالیاتی

مهدی سرمست شوشتری

مقدمه

لایحه موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مردمی بنگلادش به منظور حذف مالیات مضاعف در مورد مالیات‌های بر درآمد و جلوگیری از فرار و اجتناب مالیاتی، به مجلس برای بررسی و تصویب ارسال شده است. این موافقت‌نامه مالیاتی تشابه زیادی به سایر موافقت‌نامه‌های مالیاتی ایران و دیگر کشورها دارد. تصویب این موافقت‌نامه در جهت تقویت روابط تجاری با بنگلادش و رفع چالش‌های مالیاتی میان دو کشور توصیه می‌شود.

نوع گزارش:

- طرح / لایحه
- راهبردی
- نظارتی

شماره مسلسل:

۲۳۰۲۰۴۵۲

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۱۲/۴

مسئله اصلی

لایحه موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مردمی بنگلادش به منظور حذف مالیات مضاعف در مورد مالیات‌های بر درآمد و جلوگیری از فرار و اجتناب مالیاتی، به مجلس برای بررسی و تصویب ارسال شده است. این موافقت‌نامه همچون سایر موافقت‌نامه‌های مالیاتی بر مبنای ماده (۱۶۸) [قانون مالیات‌های مستقیم](#) بوده و هدف آن حل چالش‌های مالیاتی میان دو کشور در خصوص درآمدهای اشخاص مقیم دو کشور، درآمدهای خارجی شرکت‌ها و سایر نقاط نزاع مالیاتی میان دو کشور است.

نقاط قوت و ضعف طرح

موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مردمی بنگلادش به منظور حذف مالیات مضاعف در مورد مالیات‌های بر درآمد و جلوگیری از فرار و اجتناب مالیاتی مشتمل بر یک ماده واحد و دو تبصره و سی‌ویک ماده بوده که به آن پیوست شده است.

این موافقت‌نامه‌های مالیاتی مشابه برخی موافقت‌نامه‌های مالیاتی دیگر مطابق استانداردهای OECD تنظیم شده است. البته الگوی موافقت‌نامه سازمان ملل الگوی مناسب‌تری برای کشورهای در حال توسعه است. این موافقت‌نامه حاوی نکات مثبت و فوایدی برای روابط اقتصادی سیاسی دو کشور است. همچنین برخی ضعف‌های حقوقی موافقت‌نامه‌های گذشته که مورد ایراد شورای نگهبان قرار می‌گرفت با گنجاندن دو تبصره در ماده واحد مرتفع شده است. لازم به ذکر است که فرایند تصویب موافقت‌نامه‌های مالیاتی از جمله این موافقت‌نامه، طولانی بوده و ضروری است در دولت و مجلس در زمینه این موافقت‌نامه و سایر موافقت‌نامه‌های مشابه تسریع صورت گیرد.

پیشنهادات مرکز پژوهش‌ها

با توجه به تأثیر مثبت موافقت‌نامه‌های مالیاتی بر روابط دوجانبه و چندجانبه اقتصادی و سیاسی ایران با کشورهای هدف، همچنین با توجه به تسهیل امور اشخاص و شرکت‌های ایرانی مرتبط با بنگلادش، تصویب این موافقت‌نامه توصیه می‌شود. از این رو توصیه می‌شود ضمن تسریع در تصویب این موافقت‌نامه، بر اجرای آن و سایر موافقت‌نامه‌های مالیاتی نظارت صورت گیرد. لذا؛ پیشنهاد می‌شود تبصره دوم ذیل ماده واحد به شکل زیر اصلاح شود:

«رعایت اصول (۷۷ و ۱۲۵ و ۱۳۹) [قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران](#) در اجرای این موافقت‌نامه یا اصلاح آن الزامی است».

۱. مقدمه

لایحه موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مردمی بنگلادش به منظور حذف مالیات مضاعف در مورد مالیات‌های بر درآمد و جلوگیری از فرار و اجتناب مالیاتی، در جلسه مورخ ۱۴۰۳/۶/۲۸ به تصویب هیئت وزیران رسیده است. این موافقت‌نامه در تهران در تاریخ ۱۶ مهر ماه ۱۴۰۱ هجری شمسی برابر با ۱۸ اکتبر ۲۰۲۲ میلادی به زبان‌های فارسی، فنلاندی و انگلیسی تنظیم شد که هر سه متن از اعتبار یکسان برخوردار بوده و در صورت بروز اختلاف در تفسیر، متن انگلیسی ملاک است. مبنای قانونی ارائه این لایحه از سوی دولت، ماده (۱۶۸) [قانون مالیات‌های مستقیم](#) است که به موجب آن، دولت می‌تواند برای جلوگیری از اخذ مالیات مضاعف و تبادل اطلاعات راجع به درآمد و دارایی مؤدیان با دولت‌های خارجی موافقت‌نامه‌های مالیاتی منعقد و پس از تصویب مجلس شورای اسلامی، به مرحله اجرا بگذارد.

ایران تاکنون با بیش از پنجاه کشور موافقت‌نامه مالیاتی برای اجتناب از مالیات مضاعف امضا کرده و به تصویب مجلس شورای

اسلامی رسیده است. پس تصویب این گونه موافقت‌نامه‌های مالیاتی مسبوق به سابقه است. بیشتر این موافقت‌نامه‌های مالیاتی مطابق استانداردهای OECD تنظیم شده است [۱]. دو الگوی مشهور برای موافقت‌نامه مالیاتی دوجانبه وجود دارد: الگوی سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی (OECD) و «الگوی سازمان ملل متحد». این دو الگو شباهت‌های بسیاری به یکدیگر دارند، اما در برخی موضوع‌های خاص تفاوت‌هایی دارند. معمولاً کشورهای متن یکی از این الگوها را بعد از مذاکره به امضا می‌رسانند و حداکثر با اندکی به تصویب خواهند رساند [۲]. اهم تفاوت‌های این دو الگو عبارت است از:

مخاطب هدف: مدل OECD اساساً برای معاهدات مالیاتی بین کشورهای توسعه‌یافته طراحی شده است، در حالی که مدل سازمان ملل متحد برای معاهدات مالیاتی بین کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه طراحی شده است.

حقوق مالیاتی: مدل سازمان ملل در مقایسه با مدل OECD که به نفع کشور محل اقامت (جایی که مالیات‌دهنده در آن مستقر است) بر حقوق مالیات کشور مبدأ (محل تولید درآمد) تأکید بیشتری دارد.

استقرار دائمی (PE): مدل سازمان ملل رویکرد ملایم‌تری برای تعریف مقر دائمی دارد، با آزمون مدت کوتاه‌تر برای پروژه‌های ساختمانی (۶ ماه در مقابل دوازده ماه در مدل OECD).

مالیات‌های تکلیفی و علی‌الحساب: مدل سازمان ملل به‌طور کلی نرخ‌های مالیات تکلیفی بالاتری را در مورد سود سهام، بهره و حق امتیاز در مقایسه با مدل OECD مجاز می‌سازد.

مقررات جایگزین: مدل سازمان ملل متحد شامل مقررات جایگزینی بوده که برای کشورهای در حال توسعه مطلوب‌تر است، مانند مالیات با منبع محدود کشتیرانی بین‌المللی و تعاریف گسترده‌تر از حق امتیاز [۳].

این تفاوت‌ها منعکس‌کننده هدف مدل سازمان ملل به‌منظور ارائه فرصت‌های بیشتر به کشورهای در حال توسعه برای مالیات بر درآمد تولید شده در داخل مرزهای خود توسط شرکت‌های خارجی است؛ در حالی که مدل OECD بیشتر با منافع کشورهای توسعه‌یافته هماهنگ است. به‌صورت کلی الگوی OECD بیشتر برای کشورهای توسعه‌یافته مناسب بوده و الگوی سازمان ملل متحد برای کشورهای در حال توسعه مناسب‌تر است؛ چراکه منافع آنها را بیشتر تأمین می‌کند [۳].

گفتنی است که با توجه به اهمیت کشورهای همسایه و شرکای استراتژیک اقتصادی - سیاسی، ضروری است این کشورها در اولویت عقد موافقت‌نامه مالیاتی قرار بگیرند، زیرا تبادلات تجاری، صادرات و تعداد افراد مقیم در کشورهای منطقه بیش از سایر کشورهاست و گسترش تعامل با این کشورها منافع جمهوری اسلامی را بیش از سایرین تأمین می‌کند. توجه به نکاتی پیرامون موافقت‌نامه‌های دوجانبه ضروری است:

فرایند امضا تا تصویب نهایی موافقت‌نامه‌ها

با توجه به فرایندهای قانونی و رویه‌های داخلی و بین‌المللی ممکن است امضای معاهده تا تصویب نهایی و ابلاغ آن طولانی شود. ضمن اینکه موافقت‌نامه در هر کدام از مراحل داخلی یا بین‌المللی نیز ممکن است با تأخیر در بررسی مواجه شود که این موضوع مطلوب نیست و چالش‌هایی را برای مؤدیان مالیاتی دو کشور و تیم‌های مذاکره‌کننده ایجاد می‌کند. این موضوع برای هر دو نوع معاهده مالیاتی که در ابتدای گزارش معرفی شد، وجود دارد. هر چند برخی از این فرایندها و مراحل به‌دلیل رویه‌های بین‌المللی و اصول قانون اساسی لازم است؛ اما با اهتمام لازم اعضای دولت و نمایندگان مجلس، می‌توان این فرایند و مراحل را با سرعت بیشتری طی کرد.

فقدان ایفای نقش فعال مجلس در عمل در متن موافقت‌نامه‌ها

موافقت‌نامه‌هایی که ذیل اصول (۷۷) و (۱۲۵) **قانون اساسی** قرار می‌گیرند برای تصویب به مجلس ارائه می‌شوند. به این ترتیب ابتدا مذاکرات انجام گرفته، سپس متن توافق میان دو کشور نهایی شده و توسط مقامات رسمی کشورها به امضا می‌رسد؛ پس از آن در قالب لایحه برای مجلس شورای اسلامی ارسال می‌شود. توافقات اولیه دولت‌ها موجب می‌شود که اصلاح و تکمیل متن موافقت‌نامه‌ها در مجلس در عمل با مشکل روبه‌رو شود؛ چراکه برای اصلاح متن آنها (به‌ویژه اگر آن اصلاحات اساسی باشد) در مجلس باید مجدداً لایحه مذکور به دولت عودت داده شود و اصلاحات پیشنهادی با کشورهای طرف قرارداد مطرح شود؛ و در

صورت توافق مجدداً به صورت لایحه به مجلس باز گردد. البته محتمل است که تغییرات از سوی دولت طرف مذاکره پذیرفته نشده و تصویب موافقت‌نامه با بن بست مواجه شود. به همین دلیل معمولاً در بررسی لوایح مرتبط با موافقت‌نامه‌ها در صورتی که موافقت‌نامه از ابهامات اساسی برخوردار باشد و یا به چالش احتمالی در مناسبات تجاری یا قوانین و مقررات داخلی منجر شود، مجلس به اصلاح یا رد آن اقدام می‌کند. هر چند مجلس شورای اسلامی نهایت تلاش خود را برای اعمال اصلاحات مدنظر نمایندگان از طریق فرایندهای قانونی مانند درج حق شرط در مواردی که امکان‌پذیر است مبذول می‌دارد.

فقدان فرایند نظارتی و گزارش‌دهی در خصوص موافقت‌نامه‌ها

ایران تاکنون با بیش از پنجاه کشور موافقت‌نامه مالیاتی دو جانبه دارد؛ اما گزارشی از نحوه اجرای این موافقت‌نامه‌های مالیاتی وجود دارد. مشخص نیست چه میزان کشورهای طرف قرارداد و ایران، ملزم به متن توافق‌نامه در جلوگیری از اخذ مالیات مضاعف، فرار مالیاتی و همکاری در تبادل اطلاعات اقتصادی مورد نیاز یکدیگر هستند. همچنین باید مشخص شود ایران تاکنون در مجمع مقامات مالیاتی کشورهای اسلامی (آتاییک) که به‌طور رسمی عضو آن است چه نقش مؤثری ایفا کرده و از مزایای این مجمع چه استفاده‌ای کرده است. با وجود ضعف دستگاه‌های اجرایی و وزارتخانه‌های مرتبط در گزارش‌دهی و اطلاع‌رسانی، مجلس شورای اسلامی می‌تواند در قالب جلسات حضوری یا مطالبه گزارش مکتوب، از متولیان امر و دستگاه‌های مسئول گزارش بخواهد.

۲. اطلاعاتی در خصوص کشور بنگلادش

بنگلادش با نام رسمی جمهوری خلق بنگلادش کشوری در جنوب آسیاست که از شمال، شرق و غرب با هند، از جنوب شرقی با میانمار همسایه است و از جنوب به خلیج بنگال پیوند می‌خورد. پایتخت آن شهر داکا و با جمعیت ۱۶۵ میلیون نفر هشتمین کشور پر جمعیت جهان بوده که پول رایج آن تاکا نام دارد و زبان رسمی آن بنگالی است [۴]. در سال ۲۰۲۴ تولید ناخالص داخلی بنگلادش ۴۵۱ میلیارد دلار بود [۵]. همچنین در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای از جمله: اتحادیه پایاپای آسیا، سارک، سازمان همکاری اسلامی، بانک توسعه آسیایی، دی هشت و سازمان تجارت جهانی عضویت دارد [۶].

مهم‌ترین کالاهای صادراتی بنگلادش پنبه و انواع محصولات نساجی است. مهم‌ترین کالاهای وارداتی این کشور نیز قیر، مواد معدنی، انواع مواد غذایی و کالاهای اساسی، پنبه حلاجی نشده و نیروی برق است [۶]. این کشور دارای منابع طبیعی از جمله گاز طبیعی، زغال سنگ، سنگ آهک، شن و ماسه ساختمانی، خاک رس و کائولن است [۶].

۳. وضعیت تراز بازرگانی و روابط اقتصادی ایران و بنگلادش

حجم مبادلات اقتصادی دو کشور در سال‌های ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ به شرح جدول ۱ بوده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود اگرچه حجم مبادلات اقتصادی دو کشور اندک بوده؛ اما در سال‌های اخیر ایران بیشتر صادرکننده بوده و تراز تجاری ایران و بنگلادش در سال‌های اخیر همواره مثبت بوده است. همچنین روند تراز تجاری در حال بهبود و رو به افزایش بوده که جای امیدواری دارد

جدول ۱. وضعیت تراز تجاری و حجم مبادلات میان ایران و بنگلادش (دلار) [۷]

۱۴۰۲	۱۴۰۱	۱۴۰۰	
۱۳۲,۳۶۵,۸۴۸	۱۰۷,۹۲۲,۴۳۲	۶۶,۱۵۵,۵۵۳	صادرات ایران
۴۱,۹۹۶,۹۰۶	۴۰,۱۴۴,۲۵۳	۳۲,۱۷۷,۹۰۸	واردات ایران
+۹۰,۳۶۸,۹۴۲	+۶۷,۷۷۸,۱۷۹	+۳۳,۹۷۷,۶۴۵	تراز تجاری

۴. موضوع و اهداف لایحه

موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری مردمی بنگلادش به منظور حذف مالیات مضاعف در مورد مالیات‌های بر درآمد و جلوگیری از فرار و اجتناب مالیاتی مشتمل بر یک ماده واحد و دو تبصره و سی‌ویک ماده بوده که به آن پیوست شده است.

– اهداف لایحه

۱. گسترش همکاری‌های اقتصادی بین دولت جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بنگلادش،
۲. اتخاذ تدابیر قانونی برای اجتناب از اخذ مالیات مضاعف از اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در هر یک از دو کشور،
۳. تمهید قانونی برای جلوگیری از فرار مالیاتی یا اجتناب مالیاتی اشخاص حقیقی و حقوقی فعال در هر یک از دو کشور،
۴. ایجاد تسهیلات و تمهیدات لازم به منظور تضمین تداوم فعالیت‌های اقتصادی،
۵. توسعه و ارتقای سطح مناسبات بین دو دولت.

۵. بررسی مفاد لایحه

طبق این موافقت‌نامه دولت‌های جمهوری اسلامی ایران و جمهوری مردمی بنگلادش، در خصوص اجتناب از اخذ مالیات مضاعف و جلوگیری از فرار مالیاتی در مورد مالیات بر درآمد و سرمایه، در موارد ذیل با یکدیگر توافق کردند:

۱. تعیین اشخاص مشمول موافقت‌نامه، ماده (۱)،
۲. مالیات‌های موضوع موافقت‌نامه که شامل مالیات بر درآمد یا اجزای درآمد از جمله مالیات بر عواید حاصل از نقل و انتقال اموال منقول یا غیرمنقول، ماده (۲)؛ مالیات‌های موجود مشمول این موافقت‌نامه در مورد هر کشور، ماده (۲)،
۳. تعریف اصطلاحات کلی مورد نیاز، ماده (۳)، تعریف مقیم، ماده (۴) و تعریف مقرر دائم، ماده (۵)،
۴. تعیین موارد مشمول مالیات بر درآمد حاصل از اموال غیرمنقول، ماده (۶)؛ درآمدهای کسب و کار، ماده (۷)؛ حمل و نقل دریایی و هوایی بین‌المللی، ماده (۸)؛ مؤسسات وابسته، ماده (۹)؛ سود سهام، ماده (۱۰)؛ سود و کارمزد، ماده (۱۱)؛ حق امتیازها، ماده (۱۲)؛ حق الزحمه خدمات فنی، ماده (۱۳)؛ عواید سرمایه‌ای، ماده (۱۴)؛ خدمات شخصی مستقل، ماده (۱۵)؛ خدمات شخصی غیرمستقل، ماده (۱۶)؛ حق الزحمه مدیران، ماده (۱۷)؛ درآمد هنرمندان و ورزشکاران، ماده (۱۸)؛ حقوق بازنشستگی، ماده (۱۹)؛ خدمات دولتی، ماده (۲۰)؛ محصلین، مدرسین و محققین، ماده (۲۱)؛ سایر درآمدها، ماده (۲۲)،
۵. آیین حذف مالیات مضاعف، ماده (۲۳)،
۶. اشاره به رعایت موارد عدم تبعیض، ماده (۲۴)،
۷. آیین‌نامه توافق دوجانبه، ماده (۲۵)،
۸. تبادل اطلاعات در راستای اجرای توافق‌نامه، ماده (۲۶)،

۹. مساعدت در وصول مالیات‌ها، ماده (۲۷)،
۱۰. نحوه اجرای مقررات در مورد اعضای هیئت‌های نمایندگی و مأموریت‌های سیاسی و مناصب کنسولی، ماده (۲۸)،
۱۱. بهره‌مندی از مزایا، ماده (۲۹)،
۱۲. نحوه لازم‌الاجرا شدن موافقت‌نامه، ماده (۳۰)،
۱۳. نحوه خاتمه و فسخ موافقت‌نامه، ماده (۳۱).
- همچنین قبل از مواد فوق که در پیوست آمده بود، دو تبصره ذیل ماده واحد درج شده است. تبصره «۱» تأکیدی است بر اینکه سود و کارمزد در ماده (۱۱) موافقت‌نامه، مجوزی برای دریافت یا پرداخت ربا و امثال آن نیست. تبصره «۲» نیز تأکیدی بر رعایت اصول قانون اساسی به خصوص اصول (۷۷، ۱۲۵ و ۱۳۹) است.

۶. جمع‌بندی و پیشنهادها

ضرورت و نیاز به ارتقا و توجه به مناسبات سیاسی و اقتصادی بین کشورها ایجاب می‌کند تا به اشکال مختلف از جمله امضای توافق‌نامه دوطرفه، زمینه گسترش راهکارهای دوجانبه فراهم شود. از این رو، جمهوری اسلامی ایران نیز در صدد است تا با امضای این موافقت‌نامه‌ها روابط سیاسی و اقتصادی خود را با کشورهای مختلف تحکیم بخشد. ضروری است؛ دولت جمهوری اسلامی ایران، توافق مالیاتی با کشورهای منطقه و شرکای راهبردی را در اولویت قرار دهد؛ چراکه منافع طرفینی بیشتری نسبت به توافق با سایر کشورهای اروپایی دارد.

به‌طور خاص در مورد موافقت‌نامه فعلی با کشور بنگلادش، اجرای این موافقت‌نامه در صورتی که از نظر دولت جمهوری اسلامی ایران مطابق با مصالح اقتصادی کشور باشد، می‌تواند آثار اقتصادی و سیاسی مطلوبی به همراه داشته باشد که از جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

۱. تشویق و تسهیل روابط اقتصادی و بازرگانی،
 ۲. تحکیم بخشیدن به حسن روابط سیاسی،
 ۳. توسعه و ارتقای سطح مناسبات بین دولت‌ها،
 ۴. اشتغال‌زایی،
 ۵. جلوگیری از اخذ مالیات مضاعف،
 ۶. پیشگیری از تعارض قوانین مالیاتی و کاهش دعاوی فرار مالیاتی.
- علاوه بر مطالب فوق پیشنهاد می‌شود تبصره دوم ذیل ماده واحد به شکل زیر اصلاح شود:
- «رعایت اصول (۷۷ و ۱۲۵ و ۱۳۹) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اجرای این موافقت‌نامه یا اصلاح آن الزامی است».

- [1]. OECD (2017). Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017. Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017 | OECD.
- [2]. Lang, Michael (2010). Introduction to the Law of Double Taxation Conventions. OECD. 2005. Model tax convention on income and on capital. Paris: OECD. Online. Available at <http://www.oecd.org/dataoecd/52/34/1914467.pdf>. Accessed 17 Feb 2007.
- [3]. UN Model vs OECD Model Treaty: Key Differences in Taxation for Developing Countries - Academy of Tax Law.
- [4]. https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%A8%D9%86%DA%AF%D9%84%D8%A7%D8%AF%D8%B4#cite_note-6
- [5]. World Economic Outlook (October 2024) - GDP, current prices

[۶]. [سازمان توسعه تجارت-بنگلادش](#).

گزیده سیاستی

لایحه مذکور میان ایران و بنگلادش به منظور جلوگیری از مالیات مضاعف و فرار مالیاتی است که تصویب این موافقتنامه دارای مزایای اقتصادی و سیاسی بوده و توصیه می‌شود.

